

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

АЛЕКСЄЄНКО ДАР'Я ДМИТРІВНА

УДК 338.242:330.837

**ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВИРОБНИЦТВА ЛОКАЛЬНИХ
СУСПІЛЬНИХ БЛАГ**

Спеціальність 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпро – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економічної теорії та міжнародних економічних відносин Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (м. Дніпро) Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Пилипенко Юрій Іванович, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», завідувач кафедри економічної теорії та міжнародних економічних відносин.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Длугопольський Олександр Володимирович, Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль), професор кафедри економіки та економічної теорії;

доктор економічних наук, професор
Петрушенко Юрій Миколайович, Сумський державний університет, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин.

Захист відбудеться «11» грудня 2020 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.080.01 при Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка» Міністерства освіти і науки України за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Д. Яворницького, 19, ауд. 1/102.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» Міністерства освіти і науки України за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Д. Яворницького, 19.

Автореферат розісланий «06» листопада 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Трифонова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах соціально-економічного розвитку суспільства важливого значення набувають питання підвищення рівня життя населення, оскільки від цього прямим і безпосереднім чином залежать можливості задоволення різнобічних потреб людей, забезпечуються умови розширеного відтворення основної продуктивної сили суспільства – робочої сили, закладаються основи активізації потенціалу людського фактору та його спрямованості на здійснення прогресивних суспільних змін. Як відомо, всі ці орієнтири досягаються за рахунок створення сприятливих умов для доступу людей до благ, які визначають рівень їхнього споживання. Відтак, важливими стають не тільки питання зростання доходів населення, але й його можливості отримувати такі блага суспільного призначення, як якісні послуги охорони здоров'я, початкової та середньої освіти, безпеки, а також користуватися об'єктами соціальної інфраструктури, культури та мистецтва.

Як показує практика, всі ці блага, створюючись у державному секторі економіки та фінансуючись за рахунок оподаткування, не завжди виробляються у достатньому обсязі й доволі часто характеризуються низькою якістю. Тому сучасна економічна теорія та практика зустрічаються з невірешеністю проблеми надання якісних суспільних благ, вбачаючи основну причину її існування в одночасних «провалах» і ринку, і держави. Ринок у силу відсутності умов досягнення приватної вигоди недовиробляє суспільні блага, а держава в силу рентоорієнтованої поведінки урядовців виробляє їх «занадто багато». Необхідність вирішення існуючої дилеми змінює акценти і вимагає пошуку неринкових і недержавних способів координації індивідуальних інтересів, які є більш ефективними у генеруванні колективних дій.

Фундамент теоретичних досліджень виробництва суспільних благ було закладений працями таких зарубіжних дослідників, як В. Петті, А. Сміт, Дж.С. Мілль, Ф. Бастіа, Ж.Б. Сей (виокремлення феномену суспільних благ та встановлення причин їхнього існування), К. Віксель, Е. Ліндаль, А. Пігу, П. Самуельсон, Р. Масгрейв, Дж. Стігліц, Е. Аткинсон (теорія суспільного добробуту та пошук ефективного механізму виробництва суспільних благ в державному секторі економіки), Р. Коуз, К. Ерроу, Дж. Б'юкенен, Г. Таллок, М. Олсон, О. Вільямсон (теорія суспільного вибору, в якій неефективність держави як виробника суспільних благ пов'язується з недосконалістю механізму прийняття політичних рішень й існуванням трансакційних витрат), Е. Остром, Р. Елліксон (теорія колективної взаємодії як підґрунтя розв'язання проблем виробництва суспільних благ у межах добровільних організацій). Вагомий внесок у дослідження даної проблематики зробили такі українські дослідники, як Т. Артьомова, В. Дементьєв, О. Длугопольський, Ю. Петрушенко, Я. Жаліло, М. Кічурчак, В. Липов, Н. Литвиненко, Ю. Пилипенко, Г. Пилипенко та ін.

У той же час при суттєвих досягненнях світової та вітчизняної науки у дослідженні проблем виробництва суспільних благ ряд питань все ще

залишається дискусійними і невирішеними. Зокрема, існує термінологічна невизначеність понять «суспільне благо» та «локальне суспільне благо», не встановлено критерії віднесення товарів суспільного призначення до цих категорій. При визнанні вагомого впливу інституціонального середовища на виробництво суспільних благ, характер, механізми та наслідки такого впливу остаточно не з'ясовано. Всі ці питання теоретико-методологічного характеру віддзеркалюються на практиці, зумовлюючи проблеми виявлення дійсних переваг споживачів щодо потреб в суспільних благах, формування за умов демократії суспільної цільової функції споживання, що породжує невизначеність вибору сфер державного фінансування та створює підґрунтя для рентоорієнтованої поведінки. Як наслідок, маємо втрати суспільного добробуту.

Усвідомлення актуальності проблеми впливу інституціонального середовища на виробництво локальних суспільних благ, її практична та теоретична значимість, а також недостатній рівень науково-теоретичного обґрунтування низки питань обумовили вибір теми дисертаційної роботи, її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з виконанням досліджень, передбачених планом науково-дослідних робіт кафедри економічної теорії та міжнародних економічних відносин НТУ «Дніпровська політехніка» МОН України: за темою «Зовнішні та внутрішні фактори розвитку національної економіки України в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0117U001138, 2017-2018 рр.) де розкрито сутність соціального капіталу в системі економічних відносин суспільства та наголошено на провідній ролі даного капіталу, втіленого у вигляді норм і традицій соціальної солідарності та розгалуженої мережі громадянської співучасті, в успішному суспільному розвитку країни.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є встановлення взаємозв'язку між інституціональним середовищем та ефективністю виробництва локальних суспільних благ, а також формування практичних рекомендацій щодо активізації інститутів колективної взаємодії у вирішенні проблеми надання таких благ в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- простежити еволюцію поглядів представників різних шкіл і напрямів економічної думки на сутність та причини існування суспільних благ, сформулювати теоретико-методологічні підходи до дослідження впливу інституціонального середовища на їх виробництво;

- визначити поняття «суспільне благо», «локальне суспільне благо» та встановити взаємозв'язок між ними;

- визначити сутність категорії «інституціональне середовище виробництва локальних суспільних благ»;

- виокремити напрями та виявити специфіку впливу інституціонального середовища на виробництво локальних суспільних благ;

- встановити характер взаємозв'язків між державою та суспільством при виробництві локальних суспільних благ, розкрити особливості контрактних

відносин у цій сфері;

- обґрунтувати сутність та складові інституціонального механізму виробництва локальних суспільних благ;

- встановити відповідність рівня виробництва локальних суспільних благ в Україні якісним і кількісним критеріям суспільного добробуту, визначити перспективи та напрями використання потенціалу соціального капіталу з метою підвищення ефективності виробництва локальних суспільних благ.

Об'єктом дослідження є економічні відносини з приводу виробництва суспільних благ.

Предметом дослідження є інституціональне середовище виробництва локальних суспільних благ.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів і підходів емпіричного та теоретичного пізнання. Зокрема, методи дедукції й індукції, логіко-історичний – для аналізу еволюції теоретичних поглядів на сутність та причини існування суспільних благ, роль інституціонального середовища у забезпеченні ефективного їх виробництва; загального й особливого – при встановленні зв'язку між рівнями та формами виробництва локальних суспільних благ, а також при виявленні специфіки контрактних відносин у даній сфері; методу наукової абстракції – при визначенні сутності категорій «суспільне благо», «локальне суспільне благо», «інституціональне середовище виробництва локальних суспільних благ»; інституціональний аналіз – при виявленні основних недоліків державного виробництва суспільних благ; аналізу й синтезу – при формуванні характеристик локальної інституціональної спільноти; методів статистики – для з'ясування особливостей виробництва локальних суспільних благ в Україні; системний підхід – при обґрунтуванні засад розбудови інституціонального механізму виробництва суспільних благ в Україні.

Інформаційну базу дослідження склали дані статистичних баз Державної служби статистики України; законодавчі та нормативні акти України, методичні й інструктивні матеріали міністерств і відомств України з питань формування та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку країни; монографічні дослідження та наукові публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників, матеріали науково-практичних конференцій, періодичні видання та ресурси мережі Інтернет з відповідної проблематики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні закономірностей впливу інституціонального середовища на виробництво локальних суспільних благ. Найвагоміші теоретичні результати, які характеризують наукову новизну дослідження та особистий внесок автора, розкриті у такому:

удосконалено:

категоріальний апарат економічної теорії шляхом уточнення визначень категорій «суспільне благо», «локальне суспільне благо». На відміну від існуючих визначень, виокремлено ключову сутнісну ознаку суспільних благ, яка вирізняє їх із всієї сукупності товарів, а саме: необхідність попередніх

узгоджених дій суб'єктів виробництва даного блага. Суспільне благо визначено як сукупність предметів, явищ та продуктів праці, призначених для задоволення колективних потреб, виробництво яких вимагає попередніх узгоджених дій та які характеризуються певною комбінацією властивостей неможливості виключення будь-якого суб'єкта із процесу споживання й індивідуального вибору обсягу споживання, а також відсутністю при цьому суперництва між споживачами. Локальні суспільні блага визначено як сукупність предметів, явищ і продуктів праці, призначених для задоволення колективних потреб локальної групи суб'єктів, виробництво яких потребує попередніх узгоджених дій та які характеризуються певною комбінацією властивостей неможливості виключення будь-якого суб'єкта із процесу споживання та індивідуального вибору обсягу споживання, а також відсутністю при цьому суперництва між споживачами;

категоріальне оформлення поняття «інституціональне середовище виробництва локальних суспільних благ» через його представлення, на відміну від існуючих визначень, як сукупності норм і правил, що упорядковують діяльність людей з досягнення колективних цілей, пов'язаних із максимізацією корисності в споживанні локальних суспільних благ у межах певної спільноти, яка характеризується інституціональною близькістю своїх членів;

інституціональний механізм виробництва локальних суспільних благ, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на здатності локальних спільнот, що характеризуються інституціональною близькістю своїх членів, генерувати колективний інтерес та досягати його задоволення з більшою результативністю за рахунок зниження трансакційних витрат й організації виробництва ряду локальних товарів суспільного призначення власними зусиллями та забезпечує більшу ефективність у порівнянні з державним сектором;

дістали подальшого розвитку:

теорія контрактації в частині виокремлення особливого типу контракту, який описує взаємовідносини між державою та суспільством при виробництві локальних суспільних благ і встановлення його специфічних ознак, до яких належать: принципова неможливість розриву контракту за бажанням сторін при наявності заміни ряду суспільних благ приватними; відсутність його захисту через неформальні переговори та двосторонні торги; опосередкованість складним механізмом прийняття політичних рішень; відсутність ризику недофінансування; квазіспецифічність обмінних операцій; часовий розрив між реалізацією переваг сторін укладання угоди. Доведено, що ці специфічні ознаки породжують широкі можливості передконтрактного та післяконтрактного опортунізму, що вимагає особливих механізмів регулювання;

наукові уявлення про напрями впливу інституціонального середовища на ефективність виробництва локальних суспільних благ, а саме: доведено високий потенціал забезпечення зростання ефективності виробництва суспільних благ на локальному рівні завдяки впливу неформальних інститутів. Визначено роль довіри у зниженні трансакційних витрат через використання механізмів формування позитивної репутації виробників локальних суспільних благ і забезпечення самоконтролю всередині локальних спільнот;

теоретичне обґрунтування перспектив і напрямів підвищення ефективності виробництва локальних суспільних благ в Україні, а саме: запропоновано активне використання потенціалу соціального капіталу місцевих спільнот через реалізацію заходів ресурсного, інформаційного, організаційно-правового та контролюючого характеру, які у сукупності забезпечують підвищення довіри до органів державної влади, розширення мережевих взаємозв'язків, реальне включення громад у процеси управління, дієву децентралізацію, ініціювання проєктів у громадах за рахунок розширення фінансової спроможності на місцевому рівні.

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновані автором методичні положення щодо створення умов для співпраці бізнесу, влади, громадських організацій району через нарощування критичної маси соціального капіталу впроваджені в практичній діяльності: комунального підприємства «Міськвітло» Дніпровської міської ради (довідка № 22д від 12.06.2020), територіальної громади Піщанської сільської ради Новомосковського району Дніпропетровської області (довідка №01-06/32 від 15.06.2020), територіальної громади Микільської сільської ради Солонянського району Дніпропетровської області (довідка № 18/06- 01 від 18.06.2020). Окремі положення дисертаційної роботи використані в навчальному процесі НТУ «Дніпровська політехніка» МОН України при викладанні дисциплін «Національна та інституціональна економіка», «Теорія суспільного вибору» (довідка № 10-03/67 від 25.06.2020).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеною самостійною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до комплексного теоретико-методологічного обґрунтування взаємозв'язку між інституціональним середовищем та ефективністю виробництва локальних суспільних благ, а також сформовано практичні рекомендації щодо активізації інститутів колективної взаємодії у вирішенні проблеми надання таких благ в Україні.

Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві в дисертаційній роботі використано лише ідеї та висновки, що напрацьовані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися та обговорювалися на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: «Розвиток національної економіки: теорія і практика» (Дніпро, 2017), «Економічні перспективи підприємництва в Україні» (Ірпінь, 2017), «Сервісна економіка в умовах глобальної конкуренції: правовий та інституційний виміри» (Київ, 2017), «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях» (Одеса, 2018), «Сучасні тенденції розвитку світової економіки» (Харків, 2018), «Генерування інновацій інклюзивного розвитку: національний, регіональний, міжнародний вимір» (Запоріжжя, 2018; 2019), «Соціально-економічні, політичні та гуманітарні виміри національного та місцевого розвитку» (Полтава, 2020).

Публікації. Результати проведеного дослідження знайшли своє відображення в 21 науковій праці загальним обсягом 16,9 д. а., з них особисто автору належить 10,17 д. а, у тому числі 2 колективні монографії; 11 статей у наукових фахових виданнях України; 1 стаття в міжнародних наукових виданнях; 7 матеріалів тез конференцій.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота викладена на 207 сторінках машинописного тексту, складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел із 202 найменувань та 4 додатків, розміщених, відповідно, на 22 та 9 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету та завдання, об'єкт, предмет, розкрито елементи наукової новизни, показано теоретичну та практичну значимість одержаних результатів.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади дослідження локальних суспільних благ»** проведено ретроспективний аналіз досягнень економічної науки у вирішенні проблеми виробництва суспільних благ, обґрунтовано методологію дослідження взаємозв'язку між інституціональним середовищем і ефективністю виробництва локальних суспільних благ, визначено сутність понять «суспільне благо», «локальне суспільне благо», «інституціональне середовище виробництва локальних суспільних благ».

На основі аналізу еволюції теоретичних уявлень про суспільні блага й особливості їх виробництва встановлено, що проблеми суспільних благ стали об'єктом уваги теоретиків ще з давніх часів, однак, набули ознак теоретичної концепції, починаючи з класичної школи політичної економії. Такі її відомі представники, як В. Петті, А. Сміт, Дж.С. Мілль, Ф. Бастіа, Ж.Б. Сей вперше виокремили блага суспільного призначення (хоча й не використовуючи цю сучасну їхню назву) в особливу категорію благ, пов'язали причини їх існування з конфліктом приватних і суспільних інтересів, а механізмом вирішення цього конфлікту обрали державне виробництво. При цьому ними було виявлено, що у силу нестачі розумової та моральної культури суспільства, недалекоглядності людей існує проблема власне усвідомлення важливості цих товарів для суспільства (Дж.С. Мілль), а також прагнення бюрократів збагатитися за рахунок грабіжництва при їхньому виробництві (Ф. Бастіа).

У межах неокласичної теорії (К. Віксель, Е. Ліндаль, А. Пігу, П. Самуельсон, Дж. Стігліц, Е. Аткинсон) було визначено, що виробництвом суспільних благ має опікуватися держава, й окреслено теоретико-методологічні підходи до створення ефективного механізму його безпосереднього здійснення. Представники інституціональної теорії Р. Коуз, К. Ерроу, Дж. Б'юкенен, Г. Таллок, М. Олсон, О. Вільямсон продемонстрували неефективність діяльності держави у виробництві суспільних благ, яку пов'язали з недосконалістю механізму прийняття політичних рішень й існуванням високих трансакційних витрат. Відповідно до інституціональної методології на прикладі організації

управління ресурсами загального доступу Е. Остром довела можливість вирішення проблем виробництва суспільних благ у межах добровільних організацій без звернення до державного примусу. В сучасних умовах дослідження феномену суспільних благ відбувається у межах різних напрямів економічної науки та концентрується навколо проблем взаємовідносин ринку і держави стосовно їх виробництва (неокласика, інституціоналізм), ефективності фінансування (публічні фінанси), оптимального виробництва й розміщення (економіка міста).

Вирішуючи різні аспекти загальної проблеми суспільних благ, економісти не дійшли згоди з приводу їх сутності (існують розбіжності у визначеннях категорії суспільних благ, що породжує наявність чисельності термінів, які відображають одне й те саме явище). Не до кінця з'ясованими залишились причини існування даного феномену, рівно як і основоположні критерії класифікації різних форм його прояву. Також не вирішеними є проблеми створення ефективного механізму надання тих благ, що мають суспільну корисність.

Прагнучи запропонувати теоретичні підходи до вирішення означених проблем, об'єктом дослідження обрано виробництво локальних суспільних благ, яке за рахунок звуження сфери дослідження дозволяє уникнути зайвої абстракції, побачити проблеми у більш явному вигляді та зосередити увагу на їх вирішенні. Методологічною основою дослідження обрано інституціональну теорію, яка дозволяє залучити інструментарій міждисциплінарного аналізу. У межах обраної методології визначено, що суспільні блага – це сукупність предметів, явищ та продуктів праці, призначених для задоволення колективних потреб, виробництво яких вимагає попередніх узгоджених дій та які характеризуються певною комбінацією властивостей неможливості виключення будь-якого суб'єкта із процесу споживання й індивідуального вибору обсягу споживання, а також відсутністю при цьому суперництва між споживачами. У свою чергу локальні суспільні блага визначено як сукупність предметів, явищ та продуктів праці, призначених для задоволення колективних потреб локальної групи суб'єктів, виробництво яких вимагає попередніх узгоджених дій та які характеризуються певною комбінацією властивостей неможливості виключення будь-якого суб'єкта із процесу споживання та індивідуального вибору обсягу споживання, а також відсутністю при цьому суперництва між споживачами.

Враховуючи впливовість інститутів на виробництво суспільних благ і локальних суспільних благ як їх окремого виду, категорія «інституціональне середовище» розглядається як сукупність інститутів, що носять надіндивідуальний характер й упорядковують діяльність людей задля досягнення своїх цілей у межах суспільства. Оскільки врегулювання діяльності людей у сфері надання суспільних благ здійснюється не тільки на основі правил, а й за рахунок добровільного слідування нормам поведінки, то категорію «інституціональне середовище локальних суспільних благ» визначено як сукупність норм і правил, що упорядковують діяльність людей з досягнення колективних цілей, пов'язаних із максимізацією корисності в споживанні

локальних суспільних благ у межах певної спільноти, яка характеризується інституціональною близькістю своїх членів. У цьому визначенні категорія «інститут» як родове поняття інституціонального середовища виробництва суспільних благ конкретизується через складові даного феномену, а саме норму й правило.

У другому розділі **«Вплив інституціонального середовища на виробництво локальних суспільних благ»** виокремлено інституціональні складові прийняття економічних рішень у секторі локальних суспільних благ, охарактеризовано інституціональний механізм їх виробництва та визначено роль довіри як базового елементу інституціонального середовища виробництва локальних суспільних благ.

Суспільне виробництво неринкових товарів породжує ситуацію, коли дії величезної кількості індивідів виявляються взаємозалежними: доступ одного суб'єкта до суспільного блага та якість останнього прямим і безпосереднім чином залежать від того, як себе поведуть інші. Оскільки в цю сферу залучається дуже велике число учасників взаємодій, то виникає проблема асиметричності інформації і, як наслідок, неможливість відслідкувати дії контрагентів. Саме тому в цій сфері такими важливими стають загальні орієнтири, похідні від широко розповсюджених угод, а також форми загальної оцінки, які здатні стати рамками у досягненні згоди щодо прийняття колективних рішень.

Така згода з більшою легкістю досягається у невеликій за розміром групі, в якій взаємна узгодженість виникає на підґрунті передбачуваних і зрозумілих практик, що постійно відтворюються в межах ідентичності, базованої на цінностях, нормах і правилах, які сумісно поділяються членами відповідної спільноти. Тому для зростання ефективності колективних взаємодій виробництво більшості суспільних благ має бути перенесеним на місцевий рівень при максимальному залученні ресурсів впливу самих споживачів цих благ.

Подібні пропозиції висували А. Маршалл, Ч. Тібо, Дж. Стігліц та Е. Аткинсон, які пов'язували ефективність виробництва суспільних благ з локалізацією в межах певної території (селища, міста), вбачаючи у цьому переваги порівняно із загальнонаціональним рівнем. Однак, мешканці окремих адміністративних одиниць далеко не завжди можуть вважатися дійсною спільнотою у точному розумінні даного терміну, а значить, і не завжди мають у своєму розпорядженні дієві інструменти досягнення колективної згоди. Проживаючи на певній території, вони часто виявляються соціально роз'єднаними, сповідують різні цінності та по-різному реагують на формальні й неформальні норми. Як правило, в таких спільнотах відчувається дефіцит довіри до дій контрагентів, зменшується можливість вироблення та досягнення загальних цілей і, як наслідок, збільшується вірогідність порушення норм і правил поведінки. Відповідно, підґрунтя для солідарності заради досягнення колективних цілей виявляється відсутнім.

Для вирішення проблем забезпечення ефективності виробництва суспільних благ важливою є не територіальна, а соціальна (інституціональна) локальність. На відміну від географічного (територіального) принципу, детермінованого місцем проживання індивідів, запропоновано визначати малу групу – суб'єкта споживання суспільних благ на певній території – з огляду на характер соціальних зв'язків, що встановлюються між її членами. Ключовими ознаками таких зв'язків визнано три характеристики: ідентичність, що виникає на основі соціокультурних цінностей, які поділяють члени даної спільноти; слідування ними встановленим нормам і правилам поведінки, що дозволяє забезпечити достатній рівень однорідності смаків і переваг для прийняття групових рішень; громадянська активність у прагненні забезпечити власними зусиллями певний рівень добробуту для спільноти.

Локальна спільнота, якщо її розглядати у такому контексті, володіє значно вищими стимулами забезпечувати необхідний рівень локальних суспільних благ і має у своєму розпорядженні дієві ресурси впливу на підвищення ефективності їх виробництва. Наближення виробництва суспільних благ до місцевого рівня робить прийняття таких рішень більш прозорим, оскільки в безпосередніх місцях їх споживання більш очевидними стають дійсні потреби населення, більш явно окреслюються ті сфери, куди необхідно спрямувати ресурси, що не потребує витратної процедури виявлення колективних споживацьких переваг. Поряд з цим забезпечується зниження трансакційних витрат завдяки мінімізації витрат з контролю за виконанням зобов'язань та задіяння менш витратного механізму примусу до їх виконання, оскільки у невеликій групі набагато важче не виконати зобов'язання та бути при цьому не поміченим. Також у локальних спільнотах кінцевий результат сумісної діяльності виявляється настільки залежним від скоординованої поведінки, що індивіди вимушені пов'язувати свій особистий добробут із добробутом тієї спільноти, членами якої вони є. З цих причин вони мають менше підстав ставати фрирайдерами і часто самі припиняють шахрайство, оскільки це порушує їхні права, самотійно здійснюють нагляд за виконанням угод, застосовують примус до виконання встановлених правил та організують виробництво ряду локальних суспільних благ власними зусиллями.

Взаємозв'язки між державою та суспільством при виробництві локальних суспільних благ представлено як взаємовідносини принципала (державний орган-виробник суспільних благ) та агента (споживачі суспільних благ-платники податків). Тип контракту, який характеризує ці взаємовідносини, ідентифіковано як специфічну угоду, що описується категорією контракту відносин з виділенням таких особливостей: принципова неможливість розриву за бажанням сторін при наявності заміни ряду суспільних благ приватними; відсутність захисту контракту через неформальні переговори й двосторонні торги; опосередкованість складним механізмом прийняття політичних рішень; відсутність ризику недофінансування; квазіспецифічність обмінних операцій; часовий розрив між реалізацією переваг сторін укладання угоди. Саме ці

специфічні ознаки породжують широкі можливості передконтрактного і післяконтрактного опортунізму.

Зменшити асиметричність інформації та викрити прояви рентоорієнтованої поведінки урядовців можна за рахунок створення різнорівневої системи контролю за державними органами влади, процедури обтяжливих судових процесів і введення в дію додаткових інститутів примусу до виконання контрактних зобов'язань, що суттєво підвищує трансакційні витрати. Забезпечення більшої ефективності контрактного процесу пов'язується із регулюючим і координуючим впливом інституціонального середовища і, особливо, його ключової складової – довіри, яка відіграє важливу роль у зниженні рівня трансакційних витрат (табл. 1).

Таблиця 1

**Вплив довіри на зниження трансакційних витрат при виробництві
локальних суспільних благ**

Вид трансакційних витрат	Зміст трансакційних витрат	Механізм впливу довіри на рівень трансакційних витрат
Витрати пошуку інформації	Час і ресурси на пошук фактів з'ясування дійсних результатів діяльності держави	Довіра є миттєвим сигналом про надійність партнера – суб'єкта виробництва суспільних благ
	Витрати на переборення ефекту часового розриву	Набуття репутацією ознак персоніфікованої довіри, що дає високі передвиборчі стимули
Витрати опортуністичної поведінки	Витрати на створення й утримання спеціальних організацій, час на моніторинг і попередження опортунізму	Формування довготермінової позитивної репутації як альтернативної вартості короткотермінової рентоорієнтованої поведінки

Потенціал довіри може бути максимально повно реалізований у локальній спільноті через специфічну рушійну силу, якою виступає соціальний капітал.

У третьому розділі «**Особливості інституціонального середовища виробництва локальних суспільних благ в економічній системі України**» проаналізовано стан та умови виробництва локальних суспільних благ в українській економіці, обґрунтовано перспективи та напрями використання потенціалу соціального капіталу з метою підвищення ефективності виробництва локальних суспільних благ в Україні.

На основі узагальнення результатів соціологічних досліджень, проведених в Україні стосовно оцінки споживачами якості локальних суспільних благ, а також рівня довіри населення до різних соціальних інститутів, встановлена неефективність існуючого інституціонального середовища. Більшість локальних суспільних благ, виробництво яких фінансується державою, має середній рівень якості, а стан доріг, системи охорони здоров'я, благоустрою дворів та прибудинкових територій взагалі оцінюється нижче середнього. Результати соціологічних досліджень також продемонстрували більш значне поширення у суспільстві персоніфікованої довіри порівняно з інституціональною. При цьому виявлено залежність рівня довіри до органу державної влади, який є

відповідальним за надання певних суспільних благ, від його масштабу: найнижчі показники довіри мають центральні органи державної влади та найвищі – обласні та голови міст. Отже, існує тенденція до зростання рівня довіри при звуженні числа учасників взаємодій.

Аналіз результатів реалізації в Україні спільного проєкту Європейського союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», показав, що чим більшою є участь представників відповідної локальної спільноти у реалізації конкретних проєктів зростання добробуту, тим більшою є інституціональна близькість її членів та, відповідно, рівень довіри між ними та представниками влади. Це дає підстави вважати ключовим ресурсом зростання ефективності виробництва локальних суспільних благ соціальний капітал місцевих спільнот.

Для виявлення залежності соціального капіталу громад та результатів їхньої діяльності проаналізовано показники рівня добробуту об'єднаних територіальних громад (ОТГ) трьох областей України (Дніпропетровської, Київської та Львівської) за 2017-2019 рр. за двома групами показників – фінансовими та соціального капіталу (табл. 2).

Таблиця 2

Кореляційний взаємозв'язок добробуту громад та складових соціального капіталу Дніпропетровської, Київської та Львівської областей України

Фактори	Позначення	1 – значення коефіцієнту кореляції; 2 – критерій	Доходи загального фонду на 1-го мешканця, Y, грн			
			Дніпропетровська область	Київська область	Львівська область	В середньому по Україні
Капітальні видатки на 1-го мешканця, грн	x ₁	1	0,627	0,861	0,925	0,951
		2	2,54	5,34	7,72	9,76
Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету ОТГ, %	x ₂	1	-1,00	-0,99	-0,99	-0,88
		2	48,04	21,14	21,99	5,79
Кількість ОТГ, одиниць	x ₃	1	0,95	1,00	0,91	0,99
		2	9,53	151,46	6,93	28,32
Питома вага громадян, залучених до активної громадської діяльності, %	x ₄	1	-0,89	-0,96	-0,94	-0,09
		2	1,13	1,22	8,75	0,30
Питома вага громадян, залучених до волонтерської діяльності, %	x ₅	1	-0,56	-0,55	-0,63	-0,24
		2	2,14	2,10	2,59	0,77
Рівень довіри до обласної державної адміністрації, %	x ₇	1	0,99	0,90	0,78	1,00
		2	29,65	6,60	3,91	32,54
Рівень довіри до громадських організацій, %	x ₈	1	-0,08	-0,91	0,96	-0,82
		2	0,24	6,94	11,31	4,46
Рівень довіри до волонтерів, %	x ₉	1	-0,87	-0,90	0,90	-0,93
		2	5,50	6,49	6,57	8,05
Питома вага населення, яке користується мережею Internet	x ₁₀	1	0,99	0,96	0,92	0,97
		2	23,58	11,21	7,52	11,87

Побудована множинна лінійна регресійна модель виду $\hat{y} = 25974,532 + 4,184x_1 - 448,584x_2 - 0,689x_3 + 136,542x_4 + 142,213x_5 + 100,967x_7 + 98,555x_8 - 11,012x_9 - 114,235x_{10}$ свідчить, що позитивну залежність з рівнем добробуту громад в областях, які досліджувалися, та в середньому по Україні, мають такі фактори: за групою фінансових показників – капітальні видатки на 1-го мешканця громади, а за параметрами соціального капіталу – питома вага громадян, залучених до активної громадської та волонтерської діяльності, рівні довіри до обласної державної адміністрації та до громадських організацій. Отже, одним із найважливіших факторів зростання суспільного добробуту, в тому числі й за рахунок підвищення ефективності виробництва локальних суспільних благ, є покращення інституціонального середовища України через нарощування критичної маси соціального капіталу локальних спільнот. Останній розглядається як ресурс, за рахунок якого формуються та розповсюджуються нові, більш ефективні інститути. Стимулювання зростання соціального капіталу запропоновано здійснювати за напрямками, що реалізуються через чотири групи заходів – ресурсні, інформаційні, організаційно-правові та контролюючі (рис. 1), які забезпечують підвищення довіри до органів державної влади, розширення мережевих взаємозв'язків, реальне включення громад у процеси управління, дієву децентралізацію, ініціювання конкретних проєктів у місцевих громадах за рахунок розширення їхньої фінансової спроможності.

Рис. 1. Напрями підвищення ефективності виробництва локальних суспільних благ

У сукупності запропоновані напрями сприятимуть покращенню інституціонального середовища виробництва локальних суспільних благ, підвищенню рівня довіри населення до їх виробників та, в кінцевому рахунку, стимулюватимуть зростання ефективності виробництва таких благ і, отже, рівень їх задоволення населенням.

ВИСНОВКИ

У дисертації, що є завершеною науковою працею, на основі проведених досліджень встановлено взаємозв'язок між інституціональним середовищем та ефективністю виробництва локальних суспільних благ, а також сформувано практичні рекомендації щодо активізації інститутів колективної взаємодії у вирішенні проблеми надання таких благ в Україні. Основні наукові та практичні висновки, одержані в результаті проведеного дослідження, зводяться до такого:

1. Аналіз еволюції поглядів представників різних шкіл та напрямів економічної думки на суспільні блага виявив, що у межах досліджень класичної школи політичної економії (В.Петті, А.Сміт, Дж.С.Міль, Ф.Бастіа, Ж.Б.Сей), було виокремлено суспільні блага в окрему категорію та встановлено причини їх існування, а завдяки доробку економістів-неокласиків (К.Віксель, Е.Ліндаль, А.Пігу, П.Самуельсон, Дж.Стігліц, Е.Аткінсон) окреслено теоретико-методологічні підходи до створення ефективного механізму виробництва суспільних благ. Представники інституціональної теорії Р.Коуз, К.Ерроу, Дж.Б'юкенен, Г.Таллок, М.Олсон, О. Вільямсон та Е. Остром продемонстрували неефективність діяльності держави у виробництві суспільних благ, яку пов'язали з недосконалістю механізму прийняття політичних рішень та існуванням високих трансакційних витрат. У ході ретроспективного аналізу цих підходів виявлено, що зосереджуючись на різних аспектах загальної проблеми виробництва суспільних благ, економісти не виявили однаковості у визначенні їх сутності та не дійшли згоди щодо причин існування даного феномену. Поряд з цим залишилися невирішеними проблеми виявлення дійсних переваг споживачів відносно потреби в суспільних благах та формування ефективного механізму їх надання суспільству.

2. В авторських визначеннях понять «суспільне благо» та «локальне суспільне благо» увагу акцентовано на необхідності виокремлення ключової сутнісної ознаки суспільних благ, яка вирізняє їх із всієї сукупності товарів, а саме: необхідності попередніх узгоджених дій суб'єктів споживання даного блага. З огляду на цю ознаку суспільні блага представлено як сукупність предметів, явищ та продуктів праці, призначених для задоволення колективних потреб, виробництво яких потребує попередніх узгоджених дій та які характеризуються певною комбінацією властивостей неможливості виключення будь-якого суб'єкта із процесу споживання та індивідуального вибору обсягу споживання, а також відсутністю при цьому суперництва між споживачами. Обґрунтовано, що, у свою чергу, локальні суспільні блага є сукупністю

предметів, явищ та продуктів праці, призначених для задоволення колективних потреб локальної групи суб'єктів, виробництво яких потребує попередніх узгоджених дій та які характеризуються певною комбінацією властивостей неможливості виключення будь-якого суб'єкта із процесу споживання та індивідуального вибору обсягу споживання, а також відсутністю при цьому суперництва між споживачами.

3. Розуміння сутності поняття «інституціональне середовище виробництва локальних суспільних благ» було уточнено в частині акценту на його координаційній ролі й представлено як сукупність норм і правил, що упорядковують діяльність людей з досягнення колективних цілей, пов'язаних із максимізацією корисності в споживанні локальних суспільних благ у межах певної спільноти, яка характеризується інституціональною близькістю своїх членів. Інституціональна близькість виникає на ґрунті ідентичності за рахунок сумісного поділу цінностей членами певної спільноти, слідування встановленим нормам поведінки, що дозволяє забезпечити достатній рівень однорідності смаків і переваг для прийняття групових рішень та активізації громадянської діяльності у прагненні забезпечити власними зусиллями певний рівень добробуту.

4. Взаємозв'язки між державою та суспільством при виробництві локальних суспільних благ представлені як взаємовідносини принципала (державний орган-виробник суспільних благ) й агента (споживачі суспільних благ-платники податків). Доведено, що тип контракту, який характеризує ці взаємовідносини, є специфічною угодою, яка описується категорією контракту відносин з наступними особливостями: принципова неможливість розриву за бажанням сторін при наявності заміни ряду суспільних благ приватними; відсутність захисту контракту через неформальні переговори й двосторонні торги; опосередкованість складним механізмом прийняття політичних рішень; відсутність ризику недофінансування; квазіспецифічність обмінних операцій; часовий розрив між реалізацією переваг сторін укладання угоди. Доведено, що ці специфічні ознаки породжують широкі можливості передконтрактного і післяконтрактного опортунізму.

5. Вплив інституціонального середовища на виробництво локальних суспільних благ здійснюється через такі неформальні інститути, як солідарність, ідентичність, довіра. Обґрунтовано, що саме за рахунок впливу цих складових інституціонального середовища стає можливим суттєве зниження трансакційних витрат, пов'язаних з необхідністю узгодження діяльності суб'єктів, пов'язаної із витратами пошуку інформації, протидії опортуністичній поведінці та специфікації й захисту прав власності у сфері виробництва локальних суспільних благ. Ресурсом, який формує і приводить у дію вказані неформальні інститути, визнано соціальний капітал локальних спільнот.

6. Інституціональний механізм виробництва локальних суспільних благ, який забезпечує більшу ефективність у порівнянні з існуючими, ґрунтується на здатності спільнот, що характеризуються інституціональною близькістю своїх членів, генерувати колективний інтерес та досягати його задоволення з кращим

результатом за рахунок зниження трансакційних витрат й організації виробництва ряду товарів власними зусиллями. Локальні спільноти приймають на себе зобов'язання звуження варіантів дій до певного, етично виправданого набору, і завдяки цьому не потребують процедури виявлення колективних переваг. Між членами групи виникає спільність уподобань, що ґрунтується на колективних уявленнях відносно цінностей, припустимих способів поведінки, які вводяться в дію культурою. Поряд з цим у межах таких спільнот знижується рівень асиметричної інформації, самостійно здійснюється нагляд за виконанням угод та застосовується примус до виконання правил, формується високий рівень довіри, що дозволяє задіяти позитивний потенціал інституту репутації. Локальні спільноти також мають і більш потужний потенціал впливу на результати діяльності держави.

7. Рівень виробництва локальних суспільних благ та їх якість в державному секторі України не є задовільною, а отже, вимагає реформування. Важливою складовою останнього є максимальне переведення суспільних благ у режим виробництва на місцевому рівні, що дозволяє за рахунок використання потенціалу соціального капіталу задіяти неформальні й менш витратні канали отримання необхідної інформації про дійсну участь держави, забезпечити більш потужний потенціал впливу на результати її діяльності у виробництві локальних суспільних благ і більш дієвим способом використати свої порівняльні переваги в тиску на неї. З метою підвищення ефективності виробництва локальних суспільних благ через складові інституціонального середовища запропоновано стимулювання зростання соціального капіталу через ресурсні, інформаційні, організаційно-правові та контролюючі заходи, які в своїй сукупності забезпечують підвищення довіри до органів державної влади, розширення мережових взаємозв'язків, реальне включення громад у процеси управління, дієву децентралізацію, ініціювання конкретних проєктів у місцевих громадах за рахунок розширення їх фінансової спроможності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Алексеєнко Д.Д. Соціалізація у сфері виробництва суспільних благ: теоретико-методологічний аспект / Г.М. Пилипенко, Ю.І. Пилипенко, Д.Д. Алексеєнко // Економічний та управлінський потенціал соціалізації економіки : монографія / за заг. ред З.І. Галушки. – Чернівці : Чернівецький національний університет ім Ю.Федьковича, 2020. – С. 38–52. *Особистий внесок*: проаналізовано теоретичні та методологічні підходи до дослідження сутності і механізму виробництва благ суспільного призначення.

2. Алексеєнко Д.Д. Особливості формування та розвитку соціального капіталу / Д.Д. Алексеєнко // Теоретико-методологічні аспекти розвитку сучасної економічної системи України в умовах глобалізації : монографія / за ред. Ю.І. Пилипенка, Е.В. Прушківської. – Д. : НГУ, 2018. – С. 104–113. *Особистий внесок*: проаналізовано теоретико-методологічні підходи до

вивчення соціального капіталу та виокремлено основні причини, які перешкоджають зростанню його рівня в Україні.

Статті у наукових фахових виданнях:

3. Алексеєнко Д. Д. Реформування комунального сектора шляхом залучення капіталу приватних інвесторів / Д. Д. Алексеєнко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2007. – № 3. – С. 31–36.

4. Алексеєнко Д.Д. Еволюція поглядів на систему прав власності / Л.В. Волошенюк, Д.Д. Алексеєнко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2008. – № 4. – С. 47–52.

5. Алексеєнко Д.Д. Теорія соціального капіталу як методологічне підґрунтя дослідження результативності інституціональних реформ в Україні / Д.Д. Алексеєнко // Економічний вісник Національного гірничого університету, 2019. – № 3 (59). – С. 22–28. (Журнал включений до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

6. Алексеєнко Д.Д. Кількісні аспекти виміру соціального капіталу / Д.Д. Алексеєнко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2017. – № 4 (60). – С. 31–38. (Журнал включений до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

7. Алексеєнко Д.Д. Соціальний капітал як чинник економічного розвитку суспільства / Ю.І. Пилипенко, Д.Д. Алексеєнко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2018. – № 1 (65). – С. 24–34. (Журнал включений до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*). *Особистий внесок*: показано взаємозв'язок між соціальним капіталом і громадянським суспільством та визначено особливості розвитку громадянського суспільства в Україні.

8. Алексеєнко Д.Д. Локальні суспільні блага: сутність та класифікація / Д.Д. Алексеєнко // Економічний простір. – 2019. – № 143. – С. 5–18.

9. Алексеєнко Д.Д. Інституціональне середовище виробництва локальних суспільних благ / Д. Д. Алексеєнко // Економічний вісник Національного гірничого університету, 2019. – №4 (68). – С. 9–18. (Журнал включений до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

10. Алексеєнко Д.Д. Громадянська координація як фактор ефективності надання локальних суспільних благ / Г.М. Пилипенко, Ю.І. Пилипенко, Д.Д. Алексеєнко // Бізнес-Інформ. – 2020. – № 3. – С. 8–15. (Журнал включений до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*). *Особистий внесок*: запропоновано при виробництві суспільних благ звужити сферу їх надання до локального рівня, виходячи з критерію інституціональної близькості суб'єктів.

11. Алексеєнко Д.Д. Інституціональний механізм виробництва локальних суспільних благ / Д.Д. Алексеєнко // Проблеми системного підходу в економіці. – 2020. – Вип. 2 (76). – С. 181–186. (Журнал включений до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

12. Алексеєнко Д.Д. Довіра як базовий елемент інституціонального середовища виробництва локальних суспільних благ / Д.Д. Алексеєнко // Бізнес-

Інформ. – 2020. – № 4. – С. 8–14. (Журнал включений до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

13. Алексеєнко Д.Д. Інституціональні чинники підвищення ефективності виробництва локальних суспільних благ в Україні / Д.Д. Алексеєнко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2020. – №2 (70). – С. 21–30. (Журнал включений до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

Статті в інших виданнях:

14. Aliksieienko D. Social capital as a factor in the production of local public goods / D. Aliksieienko // Znanstvena misel journal. – 2020. – № 42. – Vol. 2. – P. 3–4. Retrieved from: <https://www.znanstvena-journal.com/wp-content/uploads/2020/05/Znanstvena-misel-journal-%E2%84%9642-2020-VOL.2.pdf>.

Матеріали конференцій:

15. Алексеєнко Д.Д. Соціальний капітал як фактор сталого розвитку місцевих територіальних громад / Д. Д. Алексеєнко // Розвиток національної економіки : теорія і практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Дніпро, 19-20 жовтня 2017). – Дніпро : НМетАУ, 2017. – С. 631–634.

16. Алексеєнко Д.Д. Фінансова децентралізація як передумова для об'єднання та сталого розвитку місцевих територіальних громад / Д.Д. Алексеєнко // Україна – територія можливостей для розвитку підприємництва : матеріали Міжн. наук.-практ. інтернет-конф. (Ірпінь, 26-27 жовтня 2017). – Ірпінь : Університет ДФС України, 2017. – Ч. 1.– С. 494-495.

17. Алексеєнко Д.Д. Виробництво суспільних благ як чинник формування соціального капіталу / Д. Д. Алексеєнко, В. С. Горбаньов // Сервісна економіка в умовах глобальної конкуренції: правовий та інституційний виміри : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15-16 лист. 2017) ; відп. ред. А.А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – С. 56–58. *Особистий внесок*: проаналізовано залежність між рівнем економічного розвитку країн та рівнем їх соціального капіталу.

18. Алексеєнко Д.Д. Соціальний вимір економічного розвитку / Д.Д. Алексеєнко // Сучасні тенденції розвитку світової економіки : зб. матеріалів X Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 18 травня 2018). – Харків : ХНАДУ, 2018. – С. 195–196.

19. Алексеєнко Д.Д. Вплив культури на соціально-економічний розвиток / Г.М. Пилипенко, Д.Д. Алексеєнко // Генерування інновацій інклюзивного розвитку: національний, регіональний, міжнародний вимір : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 4-5 жовтня 2018) [Електронний ресурс]. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Назва тит. екрана. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2019. – С. 68–70. *Особистий внесок*: проаналізовано вплив соціального капіталу на соціально-економічний розвиток суспільства.

20. Алексеєнко Д.Д. Інституціональне середовище виробництва локальних суспільних благ / Ю.І. Пилипенко, Д.Д. Алексеєнко // Генерування інновацій інклюзивного розвитку: національний, регіональний, міжнародний вимір :

матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 17-18 жовтня 2019) [Електронний ресурс]. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Назва тит. екрана. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2019. – С. 54–57. *Особистий внесок*: визначено сутність категорії «інституціональне середовище локальних суспільних благ».

21. Алексеєнко Д.Д. Методологічні підходи до визначення інституціонального середовища виробництва локальних суспільних благ / Г.М. Пилипенко, Ю.І. Пилипенко, Д.Д. Алексеєнко // Соціально-економічні, політичні та гуманітарні виміри національного та місцевого розвитку : зб. наук. ст. учасників другої Всеукр. наук.-практ. конф. ; редкол. : С.В. Степаненко (голова ред.) та ін. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020. – С. 17–22. *Особистий внесок*: доведено необхідність системного дослідження сутності категорії «інституціональне середовище локальних суспільних благ».

АНОТАЦІЯ

Алексеєнко Д.Д. Інституціональне середовище виробництва локальних суспільних благ. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. – Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Дніпро, 2020.

У дисертаційній роботі встановлено взаємозв'язок між інституціональним середовищем та ефективністю виробництва локальних суспільних благ, а також сформовано практичні рекомендації щодо активізації інститутів колективної взаємодії у вирішенні проблеми надання таких благ в Україні. Удосконалено категоріальний апарат економічної теорії шляхом уточнення визначень категорій «суспільне благо», «локальне суспільне благо», «інституціональне середовище виробництва локальних суспільних благ». Розкрито інституціональний механізм виробництва локальних суспільних благ. Виокремлено особливий тип контракту, який описує взаємовідносини між державою та суспільством при виробництві локальних суспільних благ і встановлено його специфічні ознаки. Обґрунтовано наукові уявлення про напрями впливу інституціонального середовища на ефективність виробництва локальних суспільних благ, а також перспективи та напрями використання потенціалу соціального капіталу з метою підвищення ефективності виробництва таких благ.

Ключові слова: суспільні блага, локальні суспільні блага, інституціональне середовище, громадянська координація, інституціональна локальність, довіра, соціальний капітал, контрактні відносини.

АННОТАЦИЯ

Алексеенко Д.Д. Институциональная среда производства локальных общественных благ. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.01 – экономическая теория и история экономической

мысли». – Национальный технический университет «Днепровская политехника», Днепр, 2020.

В диссертационной работе установлена взаимосвязь между институциональной средой и эффективностью производства локальных общественных благ, а также сформированы практические рекомендации по активизации институтов коллективного взаимодействия в решении проблемы предоставления таких благ в Украине. Усовершенствован категориальный аппарат экономической теории путем уточнения определений категорий «общественное благо», «локальное общественное благо», «институциональная среда производства локальных общественных благ». Раскрыт институциональный механизм производства локальных общественных благ. Выделен особый тип контракта, описывающий взаимоотношения между государством и обществом при производстве локальных общественных благ и установлены его специфические признаки. Обоснованы научные представления о направлениях влияния институциональной среды на эффективность производства локальных общественных благ, а также перспективы и направления использования потенциала социального капитала с целью повышения эффективности производства таких благ.

Ключевые слова: общественные блага, локальные общественные блага, институциональная среда, гражданская координация, институциональная локальность, доверие, социальный капитал, контрактные отношения.

ABSTRACT

Alekseenko D.D. Institutional environment of local public goods production. - On the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree of Economics, specialty 08.00.01 – Economic Theory and History of Economic Thought. – National Technical University “Dnipro Polytechnic”, Dnipro, 2020.

The thesis establishes the relationship between the institutional environment and the efficiency of production of local public goods, as well as practical recommendations for activating the institutions of collective interaction in solving the problem of providing such goods in Ukraine. Based on the study of the evolution of views of representatives of different schools and directions of economic thought on the nature and causes of public goods, major problems in this area have been identified, the main of which is the inefficiency of the state to produce such goods in the public sector. This problem is elaborated to a deeper level and is presented as the impossibility of identifying real social benefits, the presence of rent-oriented behavior, which creates a problem of combining the interests of subjects to achieve collective goals and, consequently, the nature and mechanisms of their coordination in the production of public goods.

It is shown that such a mechanism could be the adherence to generally accepted norms and rules of conduct, which reduces the likelihood of freeriding and helps reduce transaction costs. The qualitative parameters of the community, which is able to generate a collective interest in the production of local public goods, are

highlighted. In order to increase efficiency, it is proposed to narrow the scope of public goods to the local level, based on the criterion of institutional proximity of entities, and transfer a number of goods traditionally provided by the state in the area of control and / or production by local communities. The role of trust in improving the efficiency of production of local public goods is analyzed in view of the problems of contract process management and the level of transaction costs. The mechanism of implicit contracting between the producer (state) and the consumer (citizens) concerning the production of a certain volume of public goods is revealed. This type of contract is identified as a specific form of contractual relationship, which, in contrast to standard agreements, has certain distinctive features.

The specifics of the relational contract in the field of production of public goods are characterized and its features are highlighted, which are: uncertainty, asymmetry of information, limited freedom of consumer choice, the presence of a time gap in the implementation of strategic advantages of the parties. It is shown that such a contract creates ample opportunities for the implementation of pre- and post-contract opportunism by public authorities and leads to an increase in transaction costs. It is proposed to solve the problems of collective interaction in the production of public goods by transferring the production of as much public goods to the local level as possible, as well as the inclusion of local communities in these relationships along with the state, characterized by institutional closeness of its members based on trust. The key resource for increasing the efficiency of production of local public goods is defined as the social capital of local communities.

The problems of production of local public goods in Ukraine are singled out and their existence is connected with inefficient institutional environment and, first of all, insufficient level of social capital development. In order to increase the efficiency of production of local public goods through the components of the institutional environment, it is proposed to stimulate the growth of social capital through resource, information, organizational, legal and control measures, which together increase confidence in public authorities, expand networking, real community involvement in management processes, effective decentralization, initiation of specific projects in local communities by expanding their financial capacity.

Keywords: public goods, local public goods, institutional environment, civic coordination, institutional locality, trust, social capital, contractual relations.

Підписано до друку 02.11.2020. Формат 60×84/16. Гарнітура Таймс.
Друк офсетний. Обсяг: 0,9 ум.-друк. арк.; 0,9 обл. – вид. арк.
Наклад 100 прим. Замовлення № 57

Надруковано ФОП Сова Д.І.
Дніпропетровська обл., Дніпропетровський р-н, с. Дослідне, 42/102
Свідоцтво ДК №4129 від 29.07.2011
e-mail: eprint000@gmail.com
